

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

# ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի է և տարվաընթացքում 6 ռուբլի:

Թիֆլիսում գրվում են միայն խմբագրատան մեջ:

(Պատրաստվածքները դիմում են ուղղակի  
Խմբագրատանը, ըստ հասցեի: «Մուսկա»

Խմբագրատանը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ  
(Բացի կիրակի և տոն օրերից):

Հայտարարութիւնները ընդունւում են ամեն շաբաթ:

Հայտարարութիւնների համար վճարում են  
խրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

## ԲՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կարող է սով վնասել — Ներքին տեսչի  
Յանկա Ջալալ-Օղլու: Ներքին լուրերը —  
Արտաքին տեսչի Յանկա Ջալալ-Օղլու: — Մշակու  
թյան հեռագիրներ: — Յայտարարութիւններ: — Բա  
նասիրական: — Եւրոպայի նրբական հարստու  
թիւնը:

## ԿԱՐՈՂ Ե ՍՈՎ ԼԻՆԵՆ

Ես տարի գրեթէ ամբողջ  
Ներքին վարչական մարմինը ոչնչաց  
րել է ցանքերը: Եմբողջ զաւառ  
ները ամայի են դարձել... Դրժ  
բաղդութիւնը մեծ է, կարող է  
ոչ թէ միայն սաստիկ թանգու  
թիւն, բայց և սով լինել...

Շնորհիւ է, լուր կայ որ կու  
կասեան գլխաւոր վարչութիւնը  
արդէն պատուիրել է մեծ քա  
նակութեամբ հաց Ռուսաստանի  
երօպական մասում, բայց այնու  
ամենայնիւ չէ կարելի չը խոստո  
վանել, որ մեր տեղական վար  
չութիւնը պէտք է և ուրիշ աւելի  
ազդու միջոցներ գործ դնէր նոյն  
խի մորեխի դէմ, այդ սարսափելի  
միջատի երևալուն պէս:

Մենք առհասարակ միայն այն  
ժամանակ սկսում ենք մի բանի

վրա հոգալ երբ արդէն վտանգը  
անհերք է: Երբ ժամտախոր ար  
դէն յայտնված է, այն ժամանակ  
միայն մենք ուղարկում ենք պաշ  
տոնականներին օտար երկիրները,  
կարանտինների կազմակերպութիւ  
նը ուսումնասիրելու համար: Երբ  
մորեխը յայտնվեցաւ և արդէն  
անխնայ ոչնչացնում է արտերը,  
մենք նոր ենք սկսում ուսումնա  
սիրել մորեխի ինչ լինելը, գրել  
գիտնական հետազոտութիւնները  
այդ կենդանու մասին և կարգալ  
մեր գրվածները ուսումնական ըն  
կերութիւնների մէջ:

Ես ինչ վատ չէր լինի, եթէ  
վաղուց ծանօթ լինէինք Եսիա  
յում (Փգրը-Եսիայում, Սիրիա  
յում և Պալեստինայում) գործ  
ածվող ժողովրդական և վարչա  
կան միջոցների հետ մորեխը ոչն  
չացնելու վերաբերութեամբ: Հէնց  
որ մորեխը յայտնվում է, խից  
հրամայվում է բնակիչներին, որ  
նրանցից իւրաքանչիւրը հաւաքի և  
բերի այսքան պուզ մորեխ, որի  
համար յայտնի վարձատրութիւն  
են ստանում, իսկ ով որ չէ բե  
րում, տուգանք է վճարում: Եսի  
հաւաքած մորեխը անվում է գետ

նի մէջ փորված մեծ փոսերի մէջ  
խառն չը հանգցրած կրի հետ,  
և միւս տարի այդ արդէն փո  
շանման դարձած խառնուրդը  
ներկայացնում է գիւղացիների  
համար մի շատ ընտիր միջոց հո  
ղերը պարարտացնելու համար:

Կան բաներ, որոնց մենք կա  
րող ենք սովորել և տեղական  
կենսից: Եւրոպական գիտու  
թիւնը ի հարկէ անհրաժեշտ է,  
բայց ուշ է արդէն գիտնական  
հետազոտութիւններ անել երբ  
վտանգը անխախտել է: Եսի տե  
սակ դիպուածներում պէտք է ոչ  
թէ ուսումնական ընկերութիւն  
ների մէջ կարդացած գիտնական  
ճառերով զբաղվել, այլ ձեռք  
տալ ազդու և խիստ գործնական  
միջոցներ:

Բայց մենք այդ չենք արել և  
այս տարի մեր երկրին, կրկնում  
ենք, ոչ թէ միայն առաջին հար  
կաւորութեան միջոցով սաստիկ  
թանգութիւն է սպասում, բայց  
գուցէ և սով է սպառնում մեր  
երկրին:

Գ. Ա.

## ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄՍԿ ԶԱՆԱԼ-ՕՂԼՈՒՑ

28 մայիսի

Շատ անգամ պատահած է ինձ կարգաւ ազգա  
յին լրագիրներում թէ այս ինչ անձը կամ հա  
սարակութիւնը մտադիր է զոհել և կամ զոհեց  
այսքան ու այնքան գումար, այս ինչ կամ այն ինչ  
բարեգործութեան համար, և այնուհետեւ երկար  
ժամանակ նոյն լրագիրների թերթերի մէջ չը տես  
նեի: Նոյն իրադրութեան համար է ոչ մի տեղե  
կութիւն, երկարացուցած եմ թէ կամ այն լուրերը  
ճշմարիտ չէն եղած և կամ թէ որ և իցէ պատ  
ճառով խանգարված ու գլուխ չէն եկած, ուստի  
որպէս զի մեր Ջալալ-Օղլու ուսումնարանաց առ  
թիւ ժողոված գումարների համար, որի մասին եր  
կու անգամ դրած եմ ձեզ նրանցից երկու ամիս ա  
ռաջ, նոյն կարծիքները չունենան ուրիշներն, ահա  
գրեմ ձեզ գործի ընթացքը:

Մեր Ջալալ-Օղլու հասարակութիւնը, ինչպէս որ  
գրած էի առաջին նամակներում մէջ, ժողովելով իր  
մէջ առաւել քան տասն հազար ռուբլ, և օրիոր  
դաց ուսումնարանի համար գնելով, իսկ տղայաց ու  
սումնարանի համար վարձելով յարմար շէնքեր, որ  
պատում էր թեմական տեսչին, ուսումնարանները  
բանալու, և նրա ուշադրութիւնը պատահաւոր իմանա  
լով, որ իր պաշտօնից հեռանալու է, ստիպեց հոգա  
բարձունքին ուսումնարանաց բացումն այլ ևս չը  
յետաձգել: Վստի որով մեր յարգելի հոգաբարձու  
հարկաւոր պարտաւորութիւններն, տեսնելով յայտ  
նեցին ժողովրդականաց, որ երկուսն ուսումնարա  
նաց բացման հանդէսն կատարվելու է ամիս 15-ին:  
Հասաւ այն փափագելի օրը և Ջալալ-Օղլու հասա  
րակութիւնը, արդ և կանայք խառն բազմութեամբ  
դիմում էին դէպի սուրբ եկեղեցին ներկայ գտնա  
վելու սուրբ պատարագին և այնտեղից գնալու  
ուսումնարանը, տանելով իրանց հետ մայրերը  
աշակերտուհիներին և հայերը աշակերտներին:

## ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

### ԵՐԹՈՒՄԻ ՆԻԹԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գործարանական արուեստների մի այլ վերին  
աստիճանի անհրաժեշտ պայմանը երկաթն է, որը  
մարդկութեան պատմութեան մէջ այնպիսի մի մեծ  
դեր է խաղացել և խաղում է այժմ ևս, որ երեք  
չըլանի բաժանելով մարդկութեան անցեալը, երրոր  
դը, որի մէջ այժմ մենք ապրում ենք, անուանել  
են երկաթեայ շրջան: Ընթերցողը գիտէ, որ նա  
խապաւորական մարդիկը բանեցնում էին քարեայ  
գործիքներ, թէ ընտանեկան կեանքի և թէ պատե  
րազմների համար, նորա այս մետաղները չէին հա  
նալու: Երկրաբանները, գիտնականները, արդէն վա  
ղուց սկսել են հետազոտութիւններ անել և արդէն  
շատ երկիրներում գտած են և գտնում են այժմ  
պարաների մէջ քարեայ գործիքներ, որոնք արտե  
թեամբ պահպանւում են Եւրոպայի թանգարաններում:  
Քարին փոխարինեց անապատում աղիւնը, բը  
րձուրը, որը տեսել երկար դարեր մինչ երկաթի  
գիւտը, որով բացվում է արուեստների, ուրեմն և  
մարդկային կենսի համար մի նոր շրջան: Եւ իսկ,  
ոչ մի ուրիշ մտաւ չէ կարող փոխարինել երկա  
թին իր արտեթեամբ և արժանութեամբ: Թէպէտ  
և կան քանի մի մետաղներ, որոնք, ինչպէս օրի

նակ լսողներին (այստին), բայց նորա այնպէս հա  
զուազուա են և թանկագին, որ ոչ ոք իսկը չի  
զա նոցա այժմեան երկաթի նման գործածել: Եւ  
իսկ, այժմ անկարելի է երևալայել մի գործարան  
առանց երկաթի. բոլոր մեքենաները համարեա  
նրանից են չինված: Հէնց այդ բաւական է արդէն  
նորա մեծ նշանակութիւնը ցոյց տալու համար. ո  
րովհետեւ ինչ գործարան կարող է առանց մեքե  
նայի գործել, իսկ մի լուսաւոր երկրում, երկաթը  
ոչ թէ միայն անհրաժեշտ է իր գործարանների  
համար մեքենաներ պատրաստելու, այլ և երկաթը  
ինքը դառնում է վաճառականութեան մի մեծ  
ճիւղ, ուստի և երկրի հարստութիւնների մի նշա  
նաւոր մասը Վերջին քաջալիս, եթէ հաշուելու  
լինեք միայն այն երկաթը, որը երկրից արտահան  
ված է այլ երկրներ, կը տեսնեք որ նա ներ  
կայացնում էր 1877 թվին, մի ահաղին արժողու  
թիւն, այն է մօտ 10 միլիոն ֆունտ ստերլինգ զա  
նազան ձևերի երկաթներ, իսկ 6 1/2 միլիոնի մե  
քենաներ միասին դա կանէ 16 1/2 միլիոն ֆ. ար  
տերլինգ, որը կանէ մօտ հարիւր միլիոն ռուբլի:  
Բայց այդ վերջի տարիներում երկաթին սկսել է  
փոխարինել պողպատը, որը մի և նոյն տարում  
արտահանած էր Անգլիայից աւելի քան քան մի  
լիոն ֆ. ստերլինգ, այսինքն մօտ 130 միլիոն ռուբ  
լու արժողութեամբ: Բնական էլ ունի բաւականի  
երկաթեայ հանքեր, և նոյն տարում նա արտահա  
նեց աւելի քան 45 միլիոն ֆունտի զանազան տե  
սակի երկաթներ, և համարեա նոյնքան գումարի  
էլ մեքենաներ: Բայց որպէս միջոց Անգլիայի հետ  
երկաթի առևտրում, դա Գերմանիան է: Միայն  
Պրուսիան արդիւնաբերել էր 1873 թվին, աւելի  
քան 56 միլիոն ռուբլու զանազան տեսակի եր  
կաթներ (հում երկաթ, երկաթեայ նիւթ, ձողեր և  
այլն): Երկրի պատճառով նա ընկել էր 1877-ին  
32 միլ. ռուբլու:

Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանին, երկաթի ար  
դիւնաբերութիւնը այնտեղ դեռ շատ աննշան է:  
Ռուսաստանում հանքեր պակաս չեն դուր համար,  
միայն չը կայ կապիտալ, չը կայ գիտութիւն: Ան  
ցեալ տարի թէ երկու տարի առաջ մի պարսիկ,  
Շիպոլի, դասախօսութիւնից երևում է, որ Ռու  
սաստանը բանեցնում է իւրաքանչիւր տարի քան  
միլիոն պուզ երկաթ միայն երկաթուղիների նի  
գերի համար (բէյա), իսկ երկրի արդիւնաբերու  
թիւնը հաշվում էր նա ամենաշատը երկու միլիոն  
պուզ. նա հաշուում էր նաև, որ սկսած 1846-ից  
մինչ 1875 թիւը Ռուսաստանը երկաթի կարքի  
համար վճարել է արտահանման 911 1/2 միլիոն  
ռուբլի: Երկաթարած հարաւային Ռուսաստանում  
միայն երեք հատ երկաթեայ հանքեր կան, որոնք  
պատկանում են երեք անձերի:

Եթէ մենք փոքր ինչ երկար կանգնեցնեք երկա  
թի և քարածուխի արդիւնաբերութեան վրա,  
այդ այն պատճառով էր, և ընթերցողը արդէն  
գուշակած կը լինի այդ, որ դրա կազմում են  
այժմեան գործարանական կենսի մէջ մեծ և նը  
շանաւոր երևույթներ: Գործում է հարկէ մենք չենք  
ուզում ասել, որ զարգացած արուեստներ ունենա  
լու համար հարկաւոր է անպատճառ դոցա հանքերը  
ունենալ նոյն իսկ երկրի մէջ: Ոչ, այդ սխալ կար  
ծիք կը լինէր. նոյն իսկ Եւրոպայում կան երկրներ,  
որպէս օրինակ Զուիցերլանդ, ուր գործարանա  
կան արուեստները ամենածաղկած դրութեան մէջ  
են, չունենալով իրանց երկրի մէջ այդ մետաղները:  
Այդ կարելի է և դա ունի իր պատճառները այլ  
հանգամանքների մէջ, որոնց վրա խօսելը այստեղ  
դեռ ժամանակ չէ. մեր առածը միայն այն է, որ  
որտեղից ցանկաց, բերել տուէք թէ հարկաւոր է  
այդ մետաղների ունենալը. երկաթը անպատճառ,  
իսկ քարածուխը համարեա նոյնքան կարեւոր է,  
եթէ ի նկատի առնեք սպորանքների արժանու

թիւնը, որը միջազգային առևտրի մէջ վճարա  
կան դեր է խաղում:

Շատերը գուցէ զարմանան, որ խօսելով մետաղ  
ների վրա, մենք ոչինչ չառաջնեք ոչ ոսկու և ոչ  
արծաթի մասին, որպէս երկրի հարստութիւնների:

Ի հարկէ մենք խօսեցինք այն մետաղների վրա,  
որոնք ունեն ուղղակի յարաբերութիւն դէպի գոր  
ծարանական արուեստները. բայց և այնպէս, ինչու  
մենք խօսելով երկրների հարստութիւնների վրա,  
մի առանձին ուշադրութիւն չը դարձրեք ոսկու և  
արծաթի վրա. չէ որ դրանով է որ չափում են,  
նոցանով է որ խմանում են բոլոր գները, բոլոր  
կայքերը, վերջապէս թէ անձնական և թէ հասա  
րակային բոլոր կարողութիւնները, հարստութիւն  
ները: Ոչ, Եւրոպայում էլ կային ժամանակներ, երբ  
երկրի բոլոր հարստութիւնները չափում էին միայն  
երկրի մէջ գտնվող ոսկու և արծաթի քանակու  
թեամբ: Այդպէս դեռ կարծում են շատ մարդիկ:  
այդ կարծիքը տարածված է նաև մեղսում, այդ  
սխալ լինելով հարկաւոր է նորան վանել և մեր  
հասարակութիւնից և հասկացել ճշմարտութիւնը:  
Իսկ ճշմարտութիւնը որն է: Չունենալով ոչ տեղ  
և ոչ ժամանակ այդ առարկայի վրա խօսել ըստ  
արժանոյն, աշխատեք ներկայացնել այդ ճըշ  
մարտութիւններից մի քանիսը, որոնք պարզ են և  
հասարակ, և որոնց իսկութիւնը պիտի ոչ մի քաղա  
քանտես չէ կասկածում: Իւրաքանչիւր իր հարա  
տութիւն է, երբ ունէ արժողութիւն, իսկ այդ ար  
ժողութիւնը մարդու համար պիտի հասկանալ: Այդ  
իրը ուղղակի կարող է ծառայել մարդու պիտոյք  
ներին ուտելիք, խմելիք, շորեղէն և այլն, կամ թէ  
կողմնակի կերպով. օրինակ խոտը, որ անասուն  
ների կերակուր է, բայց ունի արժողութիւն, զի  
այդ անասունը կրկին մարդու համար է և նորա  
պիտոյքներին պիտի ծառայէ: Գործնից կարող ենք  
ուրեմն հետևացնել, որ երկու երկրներից նա աւելի



ժամի 11-ին պատարագը աւարտելէն յետոյ, եկեղեցական դասը, որի գլխին կանգնած էր Լուսու բարեկարգ—գործակալատար Յակոբ քահանայ Շահինեանց՝ իրեն ներկայացուցիչ հոգևոր խնամակալութեան կողմանէ, զգեստաւորեալ և խաչաւորները պարզած դիմացին խուռն բազմութեան հետ դէպի ուսումնարանները բալկը. նախ օրհնեցին օրիորդաց և ապա տղայոց ուսումնարանները. այնտեղից ուսումնարանաց բալկը դուրս գալով հանդիսաւոր թափօր անելուց յետոյ սկսան ճառախօսութիւններ, նախ Նստյի քահանայ Աբովեանց, յետոյ հոգաբարձունքէն մէկը և վերջը տեսուչն, այն է պ. Տ. Տէր-Վաթիկանցը, որ ազդու և համոզիչ կերպով թէ տղայոց և թէ մանաւորապէս օրիորդաց ուսման կարևորութիւնը բացատրելէն յետոյ վերջացրեց իր ճառը հետեւեալ խօսքերով. «Այսօր շատ անհաշիւ և անհաշիւ քան ի վերջոյն, մեր նախնիքը, ժամանակի պահանջման համեմատ անգուժ ըռնակալներն և թշնամիներն խիստ ու անտանելի նեղութիւններն դէմ, տոկոսն համբերութեամբ, չը խնայեցին իրանց պաշտելի արիւնը, պաշտպանեցին ու մեզ հասցրին մեր սուրբ կրօնն ու լեզուն, իսկ այժմ մնում է մեզ ժամանակիս պահանջման համեմատ ուսման և գիտականութեան մեր ազգութիւնը և կրօնը պաշտպանել և մեր որդեցն աւանդել, ուրեմն մի խնայէ՛ք և դուք ձեր կօպէկները այս ազգայէն գործին համար»։

ճառախօսութիւնները վերջնապէս յետոյ՝ բոլոր հրաւիրեալները, մօտ 200 հոգի արք. և կանաչք. բազմեցան փառաւոր սեղանի վրա, որ մեկնած էր ուսումնարանի պարտքի խիտ ծառերի տակ. զարգուններն գունդի նուազածութեան խուսիք օրովս գեղեցկութեան հետ իրանց քաղցր եղանակներով մեծ շքեղութիւն և ոգի էր տալիս հանդիսին. Վատարկութեան կենաց բաժաններ, առաջ բերող ոտքի վրա կանգնած խմբին Նորին Մեծութեան Ալեքսանդր Կայսեր կենացը, որոյ համար նուազածուք հնչեցին «Տէր պահես զմեր արքայո», յետոյ Նորին Մեծութեան յառաջնորդի կայսերութեան, Գործադրային Կոմիտեի, Վեհապետ. Հայրապետի, և Թիֆլիսի առաջնորդի և այլոց։ Ճաշը տեւեց մինչև երեք ժամ և մեր բազմակամները նոր—նոր մտքեր յայտնելով և լսելով ուսումնարանաց յառաջադիմութեան և յարատեւութեան համար ուղիս և զուարթ երկնայեան դէմ ցրվեցան իրանց տները. այն օրինակներն լուսանկարով վերցվեցաւ. որի մէկ օրինակը ձեռք կը բերեմ և կուղարկեմ ձեզ, պ. խմբագիր։ Երկրորդ օրը ուսումնարանի ընդունելութեան սենեակում շարժվելու տեղ չը կար, այն օրն ընդունվեցան 60 աշակերտներ և 30 աշակերտուհիք. իսկ մինչև ցայսօր հասել է աշակերտաց թիւը 100-ին և աշակերտուհեաց թիւը 50-ի։ Ուսումնի գեղեցիկ կերպով շարունակվում է. ունենք առ. այժմ երեք ուսուցիչ և մէկ վարժուհի։

Լուսու շինական պաշտօնակատարները հաղիւ

հաղ այս տարի փոխվեցան և նորերը ընտրվեցան. այս անգամ Շալալօղլեցիք հասկանալով, որ տեղ տաճարակերպ միշտ իրանց օգտի փոխարէն մնաւ կը հասնէ, ընտրեցին տանուտէր ուսումնարանի հոգաբարձու Սարգիս Տէր-Վրդգորեանցին, որպէս ղի նա իր պաշտօնակատարութեան հետ միասին ուսումնարանաց օգտին և յառաջադիմութեանը ևս հոգաց, որովհետև լսած են շատ տեղերից, որ տաճարակերպները շատ անգամ ուսումնարանաց հակառակ են գործում՝ և այն հասարակական օգուտները, որ պէտք է ուսումնարանաց յարակցեցնել, իրանց զրապանները ձգում. մենք մեծադուք ենք, որ պ. Տէր-Վրդգորեանցը ժողովրդականաց յայտի ղերեն չի հանդի։

Ձալալօղլու բոլոր արուեստագետները մօտ ութսուն հոգի, տեւեկով գիւղացոց միւս մասերի շարժելը, իրանք ևս չը կամեցան յետ մնալ ուսման 20-ին մեծ հաջկերով տալով ժողովրդականաց, կազմեցին իրանց մէջ արհեստագործաց համըմբ, ընտրեցին արհեստագետ, նորան օգնականներ և զանապահ. նորա ևս իրանց մէջ պայման կապեցին, որ իրանց մէջ տուգանք և կողմ-նակի արդիւնք եթէ ժողովի, երկուսն ուսումնարանաց յարակցեցնելու որպէս զի պարտաւորաւոր որդիքը այնտեղ այն հաշով սովորեն։

Մոռացայ ասել, որ ուսումնարանաց բացման հանդիսի օրը մի քանի պարտիներ դարձեալ նուիրատուութիւններ արին ոմանք 50 և ոմանք 100 բուրլ։

Լսում ենք հաւատարմաւորներէ, որ Ձալալօղլեցի պ. Սարգիս Սահակեանցը խոստացել է իր ուսումնարանը ամուսնու հետ միասին նուիրել Ձալալօղլու երկսեռ ուսումնարաններին 1400 որպէս զի նորա տոկոսով որը տղայք և աղջիկներ ուսանին. նոյնպէս մտադիր է Ձալալօղլեցի այրի Վարդիկին Աղլինեանցը իր վաղամեռ որդոց, այն է Մնացականի և Գրիգորի յիշատակը անուհացնելու համար, նուիրել մեր ուսումնարանաց մէկ գումար կամ կայունածք, որպէս զի դարձեալ որը երեխայք ուսանին նորա տոկոսով։ Այս վերջին երկու ապագայ նուիրատուաց համար իր ժամանակին կը խօսեն, միայն նամակիս հետ ուղարկում եմ մինչև ցայժմ նուիրատուաց ցուցակը և խնդրում եմ առանձին թերթի վրա տպագրելով ուղարկէ՛ք ձեր բոլոր բաժանորդներին ի խախտութիւն նուիրատուաց և յորինակ այլոց։ Սրա մասին ուղարկում եմ ընդ միմի քան բուրլ։ Այս տարի Լուսի զարմանալի եղանակներ է անում, որպէս անձրևները նոյնպէս և տաքութիւնը կանոնաւոր և չափաւոր է, մարգագետինները և արտերը մեղ առատ հաց և առատ խոտ են խոտաւորում։ Ղազարի գաւառի թիւրքերը արդէն սկսել են սարերումը իրանց հայրենի արհեստը՝ գորգաւոր խեղճ գիւղականների անասունները և զրկութեան թիւններ հացնել Լուսու սահմանակից հայերին

Լուսեցի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վ. ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ հաղորդում են, թէ պ. պ. Տէր Միքէլեան եղբայրները որպէս 8000 բուրլի իրանց հարստութիւնից յօգուտ Ագուլիսի դպրոցներին, և այս գումարը պէտք է շահնցեն իրանց առևտրական գործերում, որի տոկոսով մշտապէս երկու աշակերտներ պէտք է պատրաստվեն վարժապետացու տեղային դպրոցների համար։ Մէկը արդէն Ներսիսեան դպրոցում սովորում է, իսկ միւսը շուտով կուղարկվի վարժապետացունքը պէտք է ընտրվեն Ագուլիսի դպրոցների չքաւոր և ընդունակ աշակերտներից, և նրանց կը պարտաւորացնեն, ուսումը աւարտելուց յետոյ, մի քանի որպէս տարիներ վարժապետական պաշտօն վարել տեղային դպրոցներում։ Ի նկատի ունելով այն բոլոր դժուարութիւնները, որով ազգայնեցիք անկարող են լինում օրինաւոր վարժապետներ ունենալ, —մեծ համակրութեան արժանի է պ. պ. Տէր-Միքէլեան եղբայրների այս բարերարութիւնը։

Նոյն տեղից հաղորդում են, թէ պ. պ. Տէր Միքէլեանց եղբայրները ընծայեցին յօգուտ Ագուլիսի աղքատների համար կազմված հոգաբարձութեան 300 բուրլի։ Իսկ տիկինները՝ Թագուհի և Աննան Արասխանեանցները ընծայեցին նոյն հիմնարկութեանը իւրաքանչիւրը 100 բուրլի։

Նոյն տեղից հաղորդում են, թէ ագուլեցիք այս տարի իրանց հոգաբարձութեան ընտրութեան մէջ բոլորովին խաղալիք չենեցին դպրոցների գործը։ Ընտրվեցան այնպիսի մարդիկ, որոնք ամենին ընդունակ չէին այս պաշտօնին։ Ահա անունները. մէկը պ. Շահապարեանցը, որ դպրոցի նշանակութիւնը չէ հասկանում։ Միւսը, տանուտէր պ. Կոստանտինեանցը, որ աւելի դժբաղձ է իր ճանապարհների այցելութիւններով... և երբէք դպրոցների վրա մտածելու ժամանակ չը պիտի ունենայ։ Ներքոյ, Սաշա Տէր-Միքայէանը, որ, որպէս անչափահաս տղայ, դեռ ինքը խնամակալներին (ապուկոններին) հակողութեան ներքոյ է, իսկ դպրոցների մասնութների հոգաբարձութիւնը նրան յանձնեցին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅԻՄՆԱՍԻՍ

Այս վերջին օրերս Վերսայում մի ժողով կայացաւ. այդ օրը ժողովորդ բազմութեանը

սը. այն է՝ վաղեմայ ժամանակներում փողը հաղուաղիւտ բան էր. այսօր, երկաթը լիովին որ մեր հաւաքարկութիւնը մեծ առաջադիմութիւն չէ արել, մեր գիւղերում նոյնքան ձու կը ստանան իրանց հաւերից, որքան այն դժբաղձ ծերունին. ինչ և ինչ այսօր հինգ կօպէկով հարկւր ձու չէք առնի. ձուերի քանակութիւնը մնալով համարեա մի և նոյն, փողը ուրեմն պիտի կորցրած լինի իր առաջնայ գինը, որովհետև միտայի քանակութիւնը աւելացած է։

Ինչու համար ևս բերի այս օրինակները. ցոյց տալու համար, որ ոռիւ և արծաթի քանակութիւնը աւելացնելով սխալ կը լինի կարծել թէ երկիրը հարստացաւ աւելացածի չափ. նա կը հարստանայ, որովհետև այդ մետաղների մէջ հասարակութիւնը կարօտութիւն ունի. բայց այդ կարիքը այժման հասարակութեան համար շատ մեծ չէ։ Գիտե՛ք աշխարհիս ամենահարուստ երկիրը՝ Անգլիան, որքան ոսկի և արծաթ ունի իր երկրի մէջ և որքան նրանից աւելի աղքատ Ֆրանսիան. իմացէ՛ք. առաջինը ունի մօտ 3 միլլիարդ ֆրանկ, իսկ երկրորդը՝ հաշուում են մօտ 8 1/2 միլլիարդ ֆրանկ։ Չանգանութիւնը, ինչպէս տեսնում էք, շատ մեծ է։ Ինչոքեմ ընթերցողին չեղարկացնել այս տողերից թէ ոսկին կամ արծաթը աւելորդ բաներ են. այդ մի շատ հետաքրքրելի հարց է, որի հետ կը զբաղվենք գուցէ մի ժամանակ. այս անգամ մենք ցանկացանք ասել և ապացուցանել ընթերցողին, որ ոսկին և արծաթը չեն բաժնում երկրի հարստութիւնների մէջ այն, նշանաւոր տեղը, որին յատկացնում են գործին անտեղեակ և անհմուտ անձները։ Որպէս զի մի անգամայն վերջացնելը այս անգամ այդ առարկայի մասին, աւելացնելը, որ Ֆրանսիայի բոլոր ունեցած հարստութիւնները հաշուում են 150—200 միլլիարդ, իսկ Անգլիայինը 200—250 միլլիարդ ֆրանկ. վերեւ յիշեցնելը թէ այդ

չափ ու սահման չը կար. կարծես ամբողջ փարիզը փոխադրված լինէր այդտեղ։ Դրա պատճառն այն էր, որ առաջինը այդ օրը Բուլօնեան անտառում ձիարշաւ կար, և երկրորդ հաստատ չը գիտէին թէ այդ օրը Գամբէտտան պէտք է նախազգէ թէ հետեւապէս ժողովուրդը, կարծելով թէ Գամբէտտայի նախազգացութեան ներքոյ նշանաւոր հռետորներ ամբիոն կը բարձրանան ուստի նա էլ օգուտ քարելով օդի գեղեցկութիւնից և տարածութեան փոքրութիւնից գնացել էր Վերսայ։ Բայց դժբաղդապէս Գամբէտտան մի քանի օր առաջ գնացել է Օկսէր. և այդ պատճառով էլ մի քանի շաբաթներ հաւատացնում էին, որ Գամբէտտան նրա համար էր հեռացել Փարիզից, որովհետև նա չէր կամենում կանգնել իր ապագայ հաւակորդի Կլեմանսօի հանդէպը, որը այդ օրը առաջին անգամ էր մասնակցում ժողովին։

Ժողովուրդը իր յոյսերի մէջ խաբվեցաւ և նրանցից շատերը բոլորովին զղջում էին թիւնը թողեցին Բուլօնեան ձիարշաւը։ Ս. քանի օրակից յետոյ սկսվեցաւ ժողովը. Կլեմանսօն մի ահաբեկ ճառ ասաց։ Ժողովի մեկնելը եռ էր գալի։ Ամբոսի բազմութիւն էլ մի առանձին շնորհ էր տալի պատկառելի ժողովին։

Այդ օրվայ ճառախօսներից ամենից շատ քաջ հանդիսացաւ պ. Մարիէ—Մօնօ, որ ամենաեռանդուն կերպով խօսում էր Բլանկի հրաժարեցնելու մասին։ Բացի այն որ պ. հռետորի ճառը մեծ նշանակութիւն ունեցաւ ընդհանուր հարցի վճռելու մասին, միւս կողմից էլ դա նշանաւոր էր իր բուն հռետորական պերճախօսութեամբ։ Այժմեան սեբրունդը միայն զանազան պատմութիւններ գիտէ այն տեղեկութիւնները, որոնք այնքան վառվում են ինքնազգում Գամբէտտայի ու Լեգրիւ Բօլէրի պէս կրակոտ հռետորներին, որոնց ազդու խօսքերը 1848 թւական պարլամենտի ամբիոնի յոյժ ու զարդն էին կազմում։ Այդ օրվայ ժողովում Տերուն Մարիէ—Մօնօ մի գեղեցիկ օրինակ տուեալ գաղեմի առաւելական պերճախօսութեան ժողովի բազմութիւնը նրան անընդհատ ծափահարութիւններ էր ուղղում. իսկ երբ նա ամբիոնից ցած իջաւ, նրա բարեկամները քիմնաց, որ նրան խեղդէին իրանց զրկախառնութեան մէջ։ «Voilà un vieux lion de 1848»

Երկիրների մէջ գտնված ոսկին և արծաթը որքան են. հաւեցէ՛ք և տեսէ՛ք թէ այդ մետաղները որպէս չնչին տեղ են բռնում ընդհանուր հարստութիւնների մէջ. Ֆրանսիայում դիցուք 5%, իսկ Անգլիայում 1 1/4%։ Մեր ասածը ուրեմն կրկն հաստատվում է։

Գործարանութեան համար, ինչպէս մենք տեսանք հարկաւոր են յայտնի պայմաններ. խօսք չը կը որ սորա շատ բազմութիւն են, անք անխաղաղ ենք միայն նոցա վրա, որոնք այն աստիճան կը բերեն, որ առանց նոյնա կերպիս չէր կար ներկայացնել այսպիսի մի հրաշալի գործարանակալ կենք, որոնք, այսպէս ասած, խիթիներ են րուստանների մեծ զարգացման համար. Բայց որքան հետև մի անգամ արդէն սկսել ենք այդ խիթի պայմանների վրա խօսել, չը մոռանանք, որ դր մի մեծ և նշանաւոր պայման է, երկաթաւորները։ Առանց յարմար ճանապարհների, բնականաւոր կարող է լինել. իսկ առանց անտուրի թարուսաներ կարող են ծաղկել. Աւելցնել, սորա վրա և այն հանգամանքը, որ այն մասն կերպիս ամբողջ անտուրիները հիմնված է մի ուժեղ սկզբունքի վրա, որ է մեղցորդութիւնը։ Շատ անգամ գործողութեան մի քանի պարագայներ կարող էք մրցողութեան մէջ մնալուց զուրկ դուրս ելնել. որ երկիրը ամենից առաջ կը բերի իր արարածները ընդհանուր միջոցաւ, զայն վաճառանքը, նա աւելի շատ կունենայ իր արարածները ծախելու և կրկին պատուէր տալու. իսկ այն երկիրը, որը անգործաւոր անարար կընենի և ամենից ուշ կը հանդի, նա կ'անանի ուշ եկած հիւրին. Ամբողջ Եւրոպան այժմ խաչաձևած երկաթաւորների նիւթերով, և երկաթաւորները այն երկրում ամենից շատ են, որտեղ մենք լաւ գործարանական աշխատանք կայ, թէ



rugit» ասաց մի ծերունի լրագրաստ, որը անցյալ ժամանակներէ ի վեր հետեւում է իր հայրենիքի քաղաքականութեանը:

Կէմանսի ծառը, որ սկսեց ուղիղ ժամը 2-ին, լինէր էր սովորականութեամբ, և բոլոր ժամանակ աշխատում էր ապացուցանել, որ ժողովը իրաւունք ունի հաստատել ու վաւերացնել Բլանկիի ընտրութիւնը: Էր նայելով, որ այս վերջինը զրկված է քաղաքական իրաւունքներից, այնու ամենայնիւ, ասում էր սովորական հետադարձ, որ ժողովից է կախված օրինաւոր դարձնել նրա ընտրութիւնը: Սրա համար Կէմանսի, Գամբէլտայի այս կարծեցեալ արտայայտումը, մէջ բերեց իշխան Նապոլէոնի օրինակը, որը, չէր նայելով այն հրովարտական, որի զօրութեամբ բնապարտեան բոլոր ընտանիքը աքսորված էր համարվում, այնու ամենայնիւ 1848 թւի ազգային ժողովի վճռով իշխանի ընտրութիւնը օրինաւոր համարվեց: Յետոյ ճառախօսը աւելացրեց, որ եթէ այս օրինակը բաւական չէ, 1871 թւի Բօրգօի ժողովն էլ վճռեց Օրէանի իշխանների ընտրութիւնը:

Առհասարակ Կէմանսի ծառը շատ պաղ ընդունելութիւն գտաւ: Նա դեռ չէր վերջացրել իր ճառը, երբ ժողովի անդամները արդէն էլ ուշադրութիւն չէին դարձնում նրա վրա: Եւ ժողովի բոլոր արամադրութիւնից կարելի էր պարզ եզրակացնել, որ Բլանկիի ընտրութիւնը ոչինչ յետեւեալ չի գտնի:

Կէմանսից յետոյ ամբիոնը բարձրացաւ հերթօգ Լարօշֆուկօ-Բլանկի (մի սատակի ներք հասկացողութեան տէր պարսն) և հարցրեց արդարութեան միևնառկայ, թէ ճշմարիտ է արդեօք, որ միևնառկայ խորհրդակցել է ծայրայեղ ձախակողմեանների անդամների հետ, և խոստացել է, որ եթէ Բլանկիի ընտրութիւնը չը վաւերացվի, նրան պէտք է թողնել շնորհիւ յոյնի Ծ-ից առաջ, որպէս զի այդ շնորհը ընդհանուր թողուցութեան հաշուում լինի:

Պ. Լօրէյէ, իր սովորութեան համեմատ, պատասխանելու ժամանակ փոքր ինչ տաքացաւ, և մի քանի անգոյց խօսքերով մի այնպիսի փոթորիկ բարձրացրեց ժողովում, որի նմանը Վերայիւր երբեք տեսած չէ: Թէ ինչ աղմուկ բարձրացրեց Լօրէյէի յանդիման խօսքերը մենք դրա մասին երկար ու բարակ

պէտք է, պիտի ասած, իր մանրամասնութիւնների մէջ մարդ շատ անգամ կարող է սխալվել: Եթէ երկրի կամ մի նահանգի գործուհիները միմյանց երկաթուղիների երկարութեամբ չափելու լինէր, բայց ընդհանուր կերպով վերցրած, դա մօտաւորապէս ճիշդ է, և այդ հանգամանքում միշտ պիտի, ի հարկէ, երկրի տարածութիւնն էլ ի նկատի առնած: Երկաթուղային գծերի վրա ճիշդ չափադասարար տալու համար, մենք ստիպված ենք այստեղ քանի մի թւեր առաջ բերել: Երկրի տարածութեան համեմատ, ամենից շատ երկաթուղիներ ունի Բելգիան, այն է՝ 3,500 կիլօմետր կօյօ թւով: (10 կիլօմետրը 9/10 կիլօմետր): Բելգիայից յետ դալի է Անգլիան որը ունի մօտ 18,000 կիլօմետր: Գերմանից յետ Գերմանիան, ունենալով 27,000 կ., Գերմանիայից յետ դալի է Ֆրանսիան, որը ունի 21,000 կ.: Գոցանից յետ դալի են միւս երկիրները, որոնց մի առ մի յիշելը աւելորդ է: միայն թէ չը մոռանանք Ռուսաստանը իր նմանապէս մօտ 21,000 կիլօմետր երկաթուղային գծերով, որը, երկրի տարածութեան համեմատ, համարեալ վերջին տեղն է բռնում Եւրոպայում: Եւրոպայում տարից տարի երկաթուղիները աւելանում են: Ֆրանսիայում, օրինակ, անցեալ տարի հասարակաց շինութիւնների միևնառկայ Ֆրանսիայի կրէդիտ, որից մի միլիարդ պիտի գործ դնէ նոր շրանքներ շինելու, իսկ երեք միլիարդը նոր երկաթուղիների բացելու համար, որոնց երկաթուղիները պիտի տարածվի 15 հազար կիլօմետր: Ի հարկէ, ամենայն ժամանակ և ամեն երկրում չէ կարելի այդ աստիճանի աճագին ձեռնարկութիւններ անել, որովհետեւ դրա համար հարկաւոր է Ֆրանսիայի նման հարուստ և կրեդիտ ունեցող երկիր: Բայց ամեն երկրում այդ կողմից կայ յառաջադիմութիւն:

Նայեք այժմ, թէ ինչ աճագին գումարներ են

չենք խօսի, միայն հարեանցի կերպով կը նշուէր, որ Պօլ-Կասսանակ իր մի քանի բոնապարտական կուսակիցներին հետ մեծ աղմուկներ ու անկարգութիւններ արին: Նախադասի անդադար լուծեան հրաւիրելը ապարիւն մնացին: Նախադաս 20 բոլոր ամբողջ ժողովը բաբելոնեան խառնակութեան էր նմանում:

Արդարութեան միևնառկայ յետոյ ամբիոնը բարձրացաւ Բօրէյէ-Մօնտէլ, որը իր ճառի եզրակացութեան մէջ ասաց. «Մեզ—միայն տակնններին—համար, բոլորովին մի և նոյնն է կրնորեն Բլանկիի թէ ոչ, բայց ես հակառակ եմ, որ օրէնքը օգուտ քաղելով իր ոյժից կամենում է նրան պատժել, միայն նրա համար, որովհետեւ նա հոկտեմբերի 31-ին, հետեւելով ընդհանուր շարժմանը, կամեցաւ ապստամբվել»:

Կնպէս արդէն ասացինք այդ օրվայ ճառախօսների մէջ ամենից նշանաւոր հանդիսացաւ պ. Մարիէ-Մօնտէլ: Մենք մի առ մի չենք թւի նրա ասածները, բայց մենք անհրաժեշտ ենք համարում մէջ բերել նրա վերջին այն խօսքերը, որոնք այնքան հիացման ու այնքան ջերմ ծափահարութիւնների առիթ եղան: Նա վերջացնելով իր ճառը, խօսքը դարձրեց դէպի Կէմանսի, և ասաց:

«Օրէնքը—և այս ասում է ձեզ այն մարդը, որը թէպէտ և ձեզնից լաւ չէ պատերազմել արդարութեան համար, բայց որը շնորհակալ լինելով իր հասակի առաւելութեանը, զոնէ ձեզնից առաջ է պատերազմել (ծափահարութիւններ), և այսպէս օրէնքը—վաճան և սուր է. (ծափահարութիւններ): Այս վաճանով կարելի է պաշտպանվել coup d'Etat-ի (պետական հարուած) դէմ, եթէ այդ լինէր նոյն իսկ զեկտեմբերի 2-ին (ազադակ աջակողմ): Կամ եթէ ոչ, զոնէ այդ սրով, ինչպէս մենք արինք, կարելի է գէթ վրէժ առնել: (Նստաւ լաւ): Եթէ միևնառկայ վատ կատարեն օրէնքը, այս սրով կարելի է նրանց ստիպել աւելի լաւ վարվել: Նա կրկնում եմ, օրէնքը վաճան և սուր է. ես չեմ կամենում բաժանվել նրանից: (Բնդհանուր ծափահարութիւններ):

Գումարութեան ժամանակ, որը սկսվեց պ. Մարիէ-Մօնտէլի ճառից յետոյ, յօգուտ Բլանկիի միայն 33 ձայն ստացվեցան, որոնք

ներկայացնում երկաթուղիները, որովհետեւ, ինչպէս ձեռք յայտնի է, երկաթուղին արժան չէ նստում: Բայց եթէ ծախսը շատ է, միւս կողմից արդիւնքը մեծ է: Դա մի շատ հետաքրքրելի հարց է և յոյս ունեն ընթերցողին էլ իմ կարծիքն է: Ուրեմն փոքր ինչ զբաղվեք այդ խնդրով:—Երկաթուղի ուղիների շինելու ծախսերը՝ կարող են ի հարկէ զանազան լինել զանազան ժամանակներում և այլ հանգամանքներում, բայց մի գաղափար տալու համար ասենք միայն, որ Պրուսիայում շինած երկաթուղիները, ինչպէս մասնագէտները հաշուում են, նստած են միջին թւով 550 հազար թաղեր գերմանական մրդնի վրա, այսինքն մի վերստի վրա 70 հազար թաղեր, իսկ ինչ կը վերաբերի արդիւնքին, դա հաշուում էր մի և նոյն երկրում միջին թւով 1873-ին տասն և մէկ հազար թաղեր: Գուրա հանելով տարեկան բոլոր ծախսերը, երկաթուղիները տուէր 6% զուտ արդիւնք իբրեւ կապիտալի շահ:

Այստեղ պարտք ենք համարում նաև անուշադիր չը թողնել մի կէտ, որը փոքր զեր չէ խաղում մեզ զբաղեցնող առարկայի մէջ: Այդ զինուորական, կամ աւելի լաւ տառ՝ պատերազմական հարցն է: Եւրոպական բոլոր տէրութիւնները երկաթուղային գծեր շինելիս բացի առևտրական չահերը միշտ ի նկատի է ունեցել և պատերազմական հաշիւներ: շատ դիպուածներում կարելի է մինչև անգամ այնպիսի, որ պատերազմական հաշիւներն են, որոնք պայմանաւորել են այս կամ այն գծի անցնելը: Վերջէք, օրինակ, Ռուսաստանը: Կարողութեան համար վերցրէք մինչև անգամ կովկասը, ուր առ այժմ կայ դեռ մի հատ երկաթուղային գիծ Փոթի-Փիֆլիսեանը: Եթէ լաւ հետեւէք այն համապարփ, որտեղով անցնում է այդ երկաթուղին, կը գտնէք որ այդ գործի մէջ առևտրական շատ շահեր միանգամայն գտնած են: Իբրեւ ապացոյց, վերցրէք հենց Փոթիայը, որը երկա-

թիջից վեցը պատկանում են բնապարտականներին: Բոլոր հանրապետականները, 27 ձայներով բացառութեամբ, սե քուէներ ձգեցին: Աջակողմեանները չէզոք մնացին:

Նւ այսպէս երկրորդ անգամ էլ Բլանկին չընտրվեցաւ, և այս անգամ ժողովի վճռը մշտապէս թաղեց Բլանկիի հարցը: Նորերում կարինէսի անդամները մի ժողով կազմեցին, որտեղ միայն մաքսային ցուցակներ վերաբերեալ մի քանի հարցերով զբաղվեցան, և որոնց մասին պ. Տիրար բաւական երկար բացատրութիւններ տուեց: Այնտեղ միևնառկայների մէջ համաձայնութիւն կայացաւ, որպէս զի այնպէս անեն, որ կարելի եղածին չափ շուտ քուէարկվեն մաքսային ցուցակի վերանորոգութիւնները:

Ներքին գործերի միևնառկայ խորհրդին հարկընց օրէնքի ծրագրի այն մի քանի մանրամասնութիւնները, որոնք վերաբերում են քաղաքային խորհրդարանի նոր կազմակերպութեանը:

Ձախակողմեանները շուտով կը գումարվեն մշտական ակումբների համար կանդիդատների որոշելու:

Յունիսի Ծ-ին առաւօտը, միևնառկայները ժողովեցան Ելիսեան պալատում: Ժողովը վճռեց թողութիւն շնորհել Բլանկիին միայն մի քանի օրից յետոյ:

Միևնառկայ խորհրդարանը այդ օրը չը զբաղվեց ժողովների Փարիզ վերադառնալու հարցով: Պ. Լը Բուայէ այս առիթով մի օրէնք է պատրաստում, որը շուտով կը ներկայացվի այն յանձնաժողովին, որը նշանակված է քննելու Պէյրաի առաջարկութիւնը:

### «ՄԵԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԽԵՐՈՒՆ, 6 յունիսի, կէսօրից յետոյ ժամը 2. 10 րօպէ: Գանձարանում գողացված է 1,700,000 րուբլուց աւելի: Բացի այդ գողացված են անցաթղթի և ծխախոտի բլանկներ, խմիչքի մի պատեհ, և այնպիսի բլանկներ, որոնք ծառայում են զինուորագրութեան հրաւիրելու: Այն Եօթ մարտիկներից, որոնք

թուղթ բացված օրից լաւաւանին ընկած դրութեան մէջ է, որովհետեւ գեծը չէ անցնում նորա միջով:—Այժմ խօսք կայ և առաջարկված է արդէն մի նոր երկաթուղի բացել, որը պիտի կապէ Ռուսաստանը Կովկասի հետ: Երկու տեսակ լուծումն կայ: մէկը այն է, որ գեծը անցնէ ուղղակի, Վլադիկովկայից մինչ Թիֆլիս, իսկ միւսը՝ կողմնակի կերպով Կասպից ծովով մինչև Բաքու, Բաքուից մինչ Թիֆլիս: Իսկ այդ երկուսից տէրութիւնը ի հարկէ այն կը հաստատէ, որը աւելի պատերազմական օգուտներ կը ներկայացնէ: Այնպէս որ երկրի առևտրական շահերը կարծես միանգամայն երկրորդական բաներ են: Այդ ի հարկէ, մի շատ ողբալի երեւոյթ է և որը պատճառ, ըստ մեծի մասին մեր երկրի—աղքատութիւնը և տղիտութիւնն է: Այսինքն նորանում, որ մեր ժողովուրդը դեռ չէ կարողանում իր սեփական միջոցներով իր ներկայ և ապագայ դրութեան համար ինքը տնօրինել, ինքը մտածել:—Նոյն երեւոյթը մենք գտնում ենք նաև Եւրոպայում, մանաւանդ Պրուսիայում: ամենքին յայտնի է, որ 1870-71 թվերի պատերազմի ժամանակ, Գերմանիան, մանաւանդ Պրուսիան մի քանի օրվայ միջոցում կարողացաւ հարկւր հազարաւոր զինուորներ կենտրոնացնել Ֆրանսիական սահմանի մօտ: Գորա պատճառներից մէկը նոյն իսկ այն հանգամանքն է, որ նորա երկաթուղիները վերին աստիճանի յարմարացած էին պատերազմական նպատակներին, քանի որ Ֆրանսիան այդ կէտի վրա այնքան մտածած չէր:

Երկաթուղիները, բացի նորանից որ անտեսութեան մէջ մի մեծ, դեռ անցած յեղափոխութիւն յառաջ բերին, նոյն յեղափոխութիւնը յառաջացրին նաև հասարակաց կենսի մէջ: մենք վերելք յիշեցնեք, որ երկաթուղին շոգէ ոյժի գիւտի հետեանքն է, բայց այդ Գէորգ Սալֆերման

պատկանում են պետական բանկին, կոտրված են երեքը, որոնց մէջ ամենից աւելի փող կար: միւս մտուկները, որոնց մէջ պարտանակված էին բանկին, զանաւարտին և զանազան հիմնարկութիւններին պատկանեալ փողեր, անարատ են մնացել, և նրանցից ոչինչ չէ վերցված: Կոտրած արկղներից յափշտակված է հինգ և երեք րուբլիանոց թղթադրամներ, տոկոսաբեր թղթեր և կուպոններ: Մոտաւորապէս մայիսի 24-ին զանաւարտի կողքին գտնված Կոմիտի տնոյր մի տիկին բնակարան վարձեց: արկղի մոտերը Նիկիտիս էր և ինքն ասում էր որ բժշկի կին է: Նա ունէր Մարիամ անունով մի աղախին և մի ծծի երեխայ: նրանց մօտ եկան երկու որմնադիրներ բնակարանի մէջ նորոգութիւններ անելու: Յունիսի 4-ին երկու շարժի և կիրակի օրերը սովորաբար չեն մտնում զանաւարտի մթերանոցը (КЛАДОВАЯ): Առաւօտեան 10 ժամին, գողութեան յայտնվելուց յետոյ, վերոյիշեալ մարդկերանցից ոչ ոք չէր եկաց: նրանց բնակարանում այրված հագուստի մեկից աւել ոչինչ չը կար: Գետինը փորված է Նիկիտիսի նայի խոհանոցից, որից մինչև մթերանոցը 7½ սաճէն տարածութիւն է: Գետնի մակերեսից սկսած մի սաճէն աւելի խորութեամբ մի գետնափոր անցք է փորված, որի բարձրութիւնը և լայնութիւնը մի-մի սաճէն տարածութիւն ունի: Փորված հողը դվել է տանիքի և խոհանոցի մէջ: օդ ստանալու համար միջի սենեակում մի օդանցոյց խողովակ է շինված, որը միանալով վառարանի օդանցոյցի հետ, դուրս է գնում դէպի դուռը: Վերջին անգամ Նիկիտիսային տեսել են յունիսի 3-ին, կէսօրից յետոյ ժամը մօտ 2-ին: Ցան դռնապանը կալանաւորված է: դեռ ոչինչ հետքեր չեն երևում: Սաստիկ միջոցներ են գործ դնում հեռքը գտնելու:

ԽԵՐՈՒՆ, 6 յունիսի, երեկոյեան 10 ժամին: Գանձարանից փողեր յափշտակող յանցաւորը կալանաւորված է: նրա մօտ մէկ միլիոնից աւելի փող գտնվեցաւ:

### Խմբագիր-Հրատարակող ԳԻՒԳՈՒ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Էր, որ առաջին անգամ շոգեկաւոր—լօկօմօտիւր—չինեց, որը կրկին մի անգլիացի է: Եւ այսպէս, առաջի երկաթուղին շինվեց Անգլիայում Լիւերպոլի և Մանչեստերի մէջ, 15 սեպտեմբերի 1830: Միւս տէրութիւններից Գերմանիան էր, ուր 1835 թվականին առաջի անգամ երկաթուղի շինվեց, այն է՝ Նիւրնբերգի և Ֆրանկի մէջ: Ֆրանսիայում առաջի երկաթուղին բացվեց 1837-ին Փարիզի և Նորա մօտիկ Սէն-Ժերմենի մէջ, յետոյ զալիս են միւս տէրութիւնները: Աւստրիա 1838 թ., Զուլցիւր 1844 թ. և այլն:

Աւելի լաւ զգալու համար, թէ երկաթուղին ինչ փոփոխութիւն է արել արագութեան մէջ, համեմատենք նորան դիմադրող հետ: Եւ դրա համար վերցնենք Ֆրանսիան իբրեւ օրինակ: այստեղ վաղուցվայ դիմադրողները, ինչպէս մեզնում տրոյկաները, անում էին միջին թւով 10 կիլօմետր մի ժամվայ մէջ, իսկ երկաթուղին այժմ գնում է միջին թւով 40 կիլօմետր: (մենք չենք խօսում անգլիական երկաթուղիների մասին, ուր շատ տեղերում երկաթուղին գնում է 60—70 կիլօմետր մի ժամում): Այն ևս պիտի չը մոռացած, որ առանց երկաթուղիների, որոնք շատ արժան են, այժմ մասնի չափ շատ ճանապարհորդներ չէին կարող գտնվել: Բայց գիտե՛ք Ֆրանսիայում որքան ճանապարհորդներ են հաշվում տարեկան: Երկու հարիւր միլիոն: Այլ խօսքերով, այդքան ճանապարհորդներ, եթէ գիլիմաններով գնային, նոյն տարածութիւնը անցնելու համար հարկաւոր են քանի մի հազար տարիներ:

(Կը շարունակվի)



